UNICEF
Innocenti Araştırma Merkezi

ÇOCUK DOSTU ŞEHİRLER KURMAK
Eylem Çerçevesi

Her çocuk için
Sağlık, Eğitim, Eşitlik, Koruma
ADVANCE HUMANITY

unlcef

Floransa, 15 Mart 2004

UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi
Çocuk Dostu Şehirler Uluslararası Sekretaryası

Piazza SS Annunziata, 12
50122 Floransa, İtalya
Tel.: (+39) 055 203 30
Faks: (+39) 055 244 817
Web-sitesi: www.unicef.org/irc
E-mail: florence@unicef.org
Web-sitesi: www.childfriendlycities.org
E-mail: florencecfcsecr@unicef.org

Copyright © 2004 UNICEF Innocenti Research Centre

Çocuk Dostu Şehirler Kurmak
Eylem Çerçevesi

Bu belge, Çocuk Dostu Şehirleri tanımlamak ve inşa etmek için bir çerçeve önerisi sunmaktadır. Çocuk haklarını merkezine alan bir yerel yönetişim sistemi kurmak için atılması gereken adımları tanımlamaktadır.
Bu çerçeve, hükümetlerin BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi uygulamaya koymak için izlenmesi gereken sürecin yerel boyuttaki karşılığını anlatmaktadır.

Çocuk Dostu Şehirler kavramı, çocukların yaşadığı küçük-büyük, kentsel-kırsal bütün toplumların yönetimine uygulanabilir. Bu çerçeve ile uygulamaların farklı yerel koşullara uygun şekilde biçimlendirilmesi için gerekli zeminin sunulması amaçlanmaktadır.

Çocuk Dostu Şehir Girişimi, toplumların hızlı dönüşümü ve kentleşmesi, âdem-i merkeziyetçilik bağlamında belediye ve yönetimlerin halklarına karşı artan sorumlulukları ve sonuç olarak şehirler ve kasabaların ülke ekonomileri ve ekonomik sistemler içerisinde giderek artan önemi gibi bir dizi önemli eğilim sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Girişim, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin çocukların hayatlarına doğrudan etki edecek şekilde uygulanmasını teşvik etmektedir. Bütün yurttaşlar için en yüksek hayat kalitesini destekleyen bir stratejidir.
Çocuk Dostu Şehirler Çocuk Hakları'na Dair Sözleşme'nin tamamen hayata geçirilmesini amaçlamaktadır.

Not: Bu belge boyunca, "devlet" kavramı hükümetlere atfen kullanılmıştır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de, "taraf devletler", Sözleşme'yi kabul eden devletlerdir. Benzer şekilde, "çocuk" kavramı da, ÇHS'de 0-18 yaş arası kişiler olarak yapılan tanıma atfen küçük çocukları, ergenleri ve gençleri kapsamaktadır.

Dolayısıyla Çocuk Dostu Şehirler, her genç yurttaşın aşağıda belirtilen hususları gerçekleştirme hakkını garanti eder:

- **Şehirleri ile ilgili alınan kararlara etki etme**
- **İstedikleri şehir ile ilgili fikirlerini belirtme**
- **Aile, toplum ve sosyal hayata katılma**
- **Sağlık, barınma ve eğitim gibi temel hizmetleri alma**
- **Güvenli su içme ve düzgün sanitasyon koşullarına erişim**
- **Sömürü, şiddet ve istismardan korunma**
- **Sokaklarda güvenle dolaşma**
- **Arkadaş edinme ve oyun oynama**
- **Bitki ve hayvanlar için yeşil alanlara sahip olma**
- **Temiz bir çevrede yaşama**
- **Kültürel ve sosyal etkinliklere katılma**
- **Etnik kökeni, dini, gelir seviyesi, cinsiyet veya engelli olma durumuna bakılmadan bütün hizmetlere erişim hakkıyla şehrinde diğerleriyle eşit bir yurttaş olma**

Tanıdığımız çocukları ve bildiğimiz şehirleri düşünürsek, Çocuk Dostu bir Şehir vizyonu geliştirmeye başlayabiliriz.

ÇOCUK DOSTU BİR DÜNYA KURMAK
ÇHS'Yİ uygulamaya koymak

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye (ÇHS) ilişkin uygulamaları izleyen birim olan Çocuk Hakları Komitesi, ÇHS için "genel uygulama tedbirleri" belirlemiştir. Devletler, Sözleşme'nin bütününün uygulanmasına yönelik olarak atılan adımlarda kaydedilen ilerlemeye ilişkin düzenli olarak Komite'ye rapor vermek zorundadır. Komite'nin raporlama kılavuzunda hükümler sekiz grup altında toplanmıştır. Bunlardan ilki "genel tedbirler"dir. Bu; hukuki, idari ve diğer genel tedbirler Çocuk Dostu bir Şehrin yapı taşlarıdır. Hükümetler, Komite'ye sunmak üzere raporlarını hazırlarken, çocukları etkileyen yasaların, politikaların ve uygulamaların durumu ve bizatihi çocukların durumu ile ilgili, birçoğu için yeni sayılabilecek, bir bilgi toplama sürecinden geçmişlerdir. Bu süreçte; birçoğu, konuyla ilgili sadece yasa ve politikalara ihtiyaçları olmadıklarını aynı zamanda, yönetimde çocuklara yeni bir görünürlük kazandırmak, hükümet ve toplum içinde çocuklara öncelik tanımak ve çocuklara yönelik daha olumlu tavırlar geliştirmek için yeni yönetim yapıları ve faaliyetlere de ihtiyaç duyduklarını anladılar.

Çocuk Dostu bir Şehir inşa etmek, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin yerel yönetim düzeyinde uygulanması anlamına gelmektedir. Amaç, hemen *şimdi* çocukların haklarını tanıyıp uygulamaya geçirerek çocukların hayatlarını iyileştirmek, dolayısıyla bugün ve gelecek için daha iyi toplumlara doğru evrilmemizi sağlamaktır. Çocuk Dostu Şehirler kurmak çocuklar ve onların gerçek hayatları ile ilişki içine girilmesini edilmesini gerektiren pratik bir süreçtir.

Sözleşme uyarınca çocuklara karşı sorumluluk alan devletlerdir; süreci de yerel ve ulusal düzeyde yönetim mekanizmalarının yönetmesi gerekir. Ancak Çocuk Dostu Şehirler tek başlarına hükümetler tarafından inşa edilemez. Çocuklarla, aileleriyle ve çocukların hayatlarını etkileyen bütün taraflarla ortaklıklar kurulması gerekmektedir.

Bu belgenin amacı gerçek Çocuk Dostu Şehirleri kurmak için gerekli stratejiyi belirlemek, gerçek şehirlerden işe yarayan örneklerin hayata geçirilmesi ile canlanmaya başlayacak bir süreci tanımlamaktır.

Deneyimler, inşa sürecinin farklı yollarla başlayabileceğini göstermektedir.
Yukarıdan aşağıya: Yönetimin bütün seviyelerine ve şehrin her köşesine ulaşacak şekilde aktif olarak koordine edilmiş belediye tebliği veya resmi olarak kabul edilmiş meclis kararı.
Ya da aşağıdan yukarıya: çocukların önderlik ettiği, şehirde güven içinde oyun oynama ve hareket etme haklarını talep ettikleri ve şehre yayılma potansiyeli taşıyan küçük bir mahalle girişimi
Birçok durumda farklı yaklaşımlar bir arada kullanılmaktadır.

Çocuk dostu şehirler kurma süreci, çocuk dostu hastaneler ve okullar, çocuklara güvenli su ve hijyen sağlayan çevre projeleri gibi diğer çocuk dostu girişimlerden yola çıkılarak geliştirilebilir veya bu girişimleri bir araya getirebilir:
Bizatihi çocuklar veya çocukların liderlik ettiği oluşumlar, diğer sivil toplum örgütleri veya insan hakları örgütleri, çocuk ombudsmanı – kampanya başlatabilir.

Çocuk Dostu Şehir kavramı, ideal bir son durum veya standart bir modele dayanmaz.

Her şehre, yönetişim, çevre ve sunduğu hizmetleri her bakımdan daha çocuk dostu kılmak için destek sağlayan bir çerçevedir.

Bu çerçeve belgesi, Çocuk Dostu Şehirlerin "yapı taşlarını", diğer bir deyişler çocukların aktif katılımını sağlamak için gerekli bütün ilgili karar alma mekanizmalarında çocuk hakları bakış açısının yerleştirilmesi, ve temel hizmetlere eşit erişim hakkı temin etmek için gerekli devlet yapıları ve eylemlerini ana hatlarıyla sunmaktadır. Çocuk Dostu Şehirler kurmak elzem bir şekilde siyasi taahhütler kadar devletin her kademesinde ortak hareket edilmesini gerektirmektedir.

ÇOCUK DOSTU ŞEHİRLER
"Çocuklara Uygun bir Dünya" yaratma girişiminin bileşenlerinden

BM Genel Kurulu Çocuk Özel Oturumu (Mayıs 2002) Sonuç Belgesi'ne göre, devletler, "bütün çocukların haklarını desteklemek ve koruma altına almak için gereğini yapmayı taahhüt ederler… Tarihte evrensel olarak en çok kabul edilen insan hakları sözleşmesi konumundaki Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve İhtiyari Protokollerinin çocukların korunması ve refahı için kapsamlı bir dizi hukuki standart kapsadığını kabul ediyoruz." (4. madde)
Özel Oturumun sonunda Bildirge ve Eylem Planı oybirliği ile kabul edilmiştir (metnin tamamı için www.unicef.org).

"Çocuklara Uygun bir Dünya, "çocuklarımızın refahını sağlamak ve haklarını destekleyip korumak olan ortak ülkümüzü ileriye taşımak" için devletlerin güçlendirmeyi taahhüt ettikleri ortaklıklar oluşturur. Bu bağlamda, "çocukların kalkınma gündemlerinin merkezinde yer almasını sağlayabilecek" belediye ve yerel makamları belirler. "Belediye başkanları ve yerel kanaat önderleri, çalışmalarını, çocuk dostu toplumlar ve gecekondusuz şehirler gibi sürmekte olan girişimlerin üzerine inşa ederek, çocukların hayatlarında önemli iyileştirmeler sağlayabilirler."

Dolayısıyla Sonuç Belgesi, büyümekte olan mevcut Çocuk Dostu Şehirler hareketinin sunabileceği katkıyı belirgin bir biçimde vurgulamıştır.
Sonuç Belgesi'nde, devletlere "*acil olarak, mümkünse 2003 sonuna kadar, belirli bir zamanda gerçekleştirilmesi öngörülen ve ölçülebilir amaçları olan ulusal ve uygun olduğu yerlerde bölgesel eylem planları ve bu Eylem Planı'na dayanarak hedefler belirlemesi" önerilmektedir.*" (4. madde)

Bu, ÇHS'yi ülke çapında hayata geçirnekve çocuklara yaraşır bir dünya oluşturmak için atılan adımlara önemli katkılar sağlayacak şekilde nasıl şekillendirilip geliştirilebileceğini vurgulamak açısından Çocuk Dostu Şehirler için çaba harcayanlara güzel bir fırsat sunmaktadır.
Hareketin, ulusal ve bölgesel eylem planına ilişkin yapılan ulusal tartışmalarda yeterince temsil edilmesinin sağlanması gerekir. Bu süreç, Çocuk Dostu Şehirlerin gelişimini ülke çapında destekleyen hükümet veya eylem planı oluşturmaya yönelik ulusal sürecin bir parçası olarak deneyimlerini paylaşan mevcut bölgesel veya mahalli girişimler tarafından yürütülebilir.

Geliştirme süreci, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin yerel yönetim seviyesinde uygulanmasıyla eş anlamlıdır. Temel aldığı dokuz ilke vardır.

1. **Çocukların Katılımı**: Çocukları ilgilendiren/etkileyen hususlarda çocukların aktif katılımını teşvik etmek, görüşlerini dinleyip, karar alma süreçlerinde görüşlerini dikkate almak.
2. **Çocuk Dostu Yasal Çerçeve:** Bütün çocukların haklarını destekleyen ve koruyan yasal mevzuat, düzenleyici çerçeveler ve prosedürler oluşturmak.
3. **Şehir Çapında Çocuk Hakları Stratejisi:** Sözleşme'ye dayanan, Çocuk Dostu Şehirler oluşturmaya yönelik ayrıntılı, kapsamlı bir strateji ya da gündem belirlemek.
4. **Çocuk Hakları Birimi veya Koordinasyon Mekanizması:** Yerel yönetim düzeyinde çocukların bakış açılarını dikkate almayı öncelik haline getiren daimi yapılar oluşturmak.
5. **Çocuk üzerindeki etkilerin değerlendirilmesi:** Çocuklarla ilgili yasa, politika ve uygulamaların etkilerini uygulama öncesinde, sırasında ve sonrasında ölçen sistematik bir süreç oluşturmak.
6. **Çocuk Bütçesi:** Çocuklar için yeterli kaynak ayırmak eve bütçe analizi yapmak.
7. **Şehirdeki Çocukların Durumu üzerine düzenli rapor:** Çocukların ve haklarının durumunu yakından izleyip konu ile ilgili yeterli veri toplamak.
8. **Çocuk Haklarını Bilinir Kılmak:** Yetişkinler ve çocuklar arasında çocuk hakları ile ilgili farkındalık oluşturmak.
9. **Çocuklara Yönelik Bağımsız Savunu:** Çocukların haklarını destekleyen sivil toplum kuruluşları ve çocuk ombudsmanı veya komiseri gibi bağımsız insan hakları örgütlerini desteklemek.

Siyasi argüman oluşturulduktan ve siyasiler Sözleşme kapsamında Çocuk Dostu Şehirlerin oluşturulma yükümlülüğü olduğunu ve bunun sadece çocukların değil bütün yurttaşların yararına olduğunu kabul ettikten sonra sözü edilen etkinlik ve yapılar sistematik olarak gelişecektir.

Şu anda, çok az sayıda devletin, bölgenin, şehrin ve hatta mahallenin çocuklara açık bir şekilde siyasi öncelik verdiği söylenebilir. Genel olarak çocukları siyasi gündeme yerleştirme ve gündem dışı bırakma mücadelesi verilmektedir; bunda çocukların oy hakkı olmamasının etkisi olsa gerek.

Çocukları aktif olarak toplumun gelişimine dahil etmenin önemi ve getirilerinin pratik düzlemde gösterilmesi, siyasette çocuk dostu politikalar oluşturmaya yönelik empati geliştirilmesini sağlamak açısından oldukça etkili olacaktır. Bunun daha çok yerel veya mahalli düzeyde gösterilmesi mümkün olacaktır: Çocukların oyun tesisleri geliştirilmesi aşamasında yer alması, yeni konut, güvenilir su ve hijyen projelerinde, trafik ve ulaşım programlarında çocuk dostu tasarımların yapılması, okullarda müfredat ve davranış politikalarının belirlenmesinde çocuklarla istişare yapılması.

Yerel yönetim düzeyinde, Çocuk Dostu Şehir geliştirmek için net ve iddialı bir strateji belirlenene kadar, diğerlerinin vizyon belirleyip, bunu sistematik olarak resmi yetkililer, siyasiler ve hükümet organları düzeyinde savunması gerekir.

ÇOCUKLARI TEMEL ALAN ŞEHİRLER KURMANIN GEREKÇELERİ

Bir şehir çocukları hangi gerekçelerle öncelik olarak belirler? Birincisi, bu hukuki bir yükümlülüktür. Devletler; Sözleşme kapsamında, uluslararası kanunlara göre, çocukların yüksek çıkarlarını çocukları ilgilendiren bütün eylemlerde öncelikli olarak gözetmekle yükümlüdür. Çocuklar için diğer bütün hakları tanımak ve hayata geçirmek de Devletlerin Sözleşme'yi imzalamasıyla taahhüt ettikleri yasal yükümlülüklerdendir. Yasal zorunlulukların ötesinde başka zorunlu nedenler de vardır. Çünkü çocuklara öncelik vermek şehirdeki bütün yurttaşların yararınadır.

„ Çocuklar bireydir; insanlığın bir parçası olarak yetişkinlerle eşit statüye sahiptirler. Ebeveynlerin ve devletin mülkü değildirler.

„ Çocukların sağlıklı gelişimi ve aktif katılımı, bütün şehir veya toplumların geleceği için çok önemlidir.

„ Çocuklar hayata tamamen bağımlı olarak başlayıp ancak yetişkinlerin yardımıyla bağımsızlıklarını kazanmak üzere büyüyüp gelişirler.

„ Bağımlı oluşları ve gelişim durumları çocukları özellikle daha hassas kılar, dolayısıyla yaşadıkları koşullardan, yoksulluktan, yetersiz barınmadan, çevre kirliliğinden ve diğer olumsuz koşullardan yetişkinlere nazaran daha fazla etkilenirler.

„ Benzer biçimde, çocuklar, diğer gruplara nazaran, hükümetlerin eylemlerinden ya da eylemsizliklerinden daha fazla etkilenirler. Hükümetin neredeyse her alandaki politikaları, çocukları, doğrudan ya da dolaylı olarak, belli bir noktaya kadar etkiler. Çocukların durumu, sosyal, çevresel, ekonomik ve diğer alanlardaki değişiklikleri ölçmek açısından çok hassas barometreler gibidir.

„ Çocukların oy hakkı yok ve geleneksel politika süreçlerinde hiçbir özel rol oynamıyorlar. Özel düzenlemeler olmadan, hükümetlerin onların hayatları üzerindeki devasa etkilerde yok denecek kadar az etkileri olacaktır.

„ Statülerinden dolayı, kendilerine ilişkin hak ihlallerinde çare aramalarının önünde özel ve ciddi sorunlar bulunmaktadır.

„ Son olarak, çocuklara gereken ilginin gösterilmemesinin toplum için büyük maliyetleri olacaktır ve bunlardan kaçınmak gerekir. Devletler, araştırmalar vasıtasıyla hiç şüpheye yer bırakmayacak şekilde, çocukların erken dönemde aile ortamlarında veya bakım aldıkları diğer ortamlarda veya doğumdan önce anne rahminde yaşadıklarının büyüme ve gelişimlerin olumlu veya olumsuz olarak belirlediğini bilmektedir. Ortaya çıkan tablo, sonrasında, çocukları hayatlarının geriye kalanında toplum için "maliyet" mi yoksa "katkı" kategorisinde yer alacağını belirleyecektir.

Yerel yönetimlerde üst düzey siyasi irade mevcut olduğunda bile, bizatihi çocukların kendilerinin ve STK'lardan ve diğerlerinin ek baskı oluşturması gerekecektir.

Yerel makamların tam destek sağlamadığı yerlerde de yerel topluluk örgütleri de dâhil olmak üzere sivil toplum kuruluşlarının yapabileceği çok şey vardır. Örneğin, hükümetlerin farklı düzeylerinde veya okul, kütüphane, müze, park gibi farklı kamu oluşumlarında çocuklara karşı hassasiyeti ölçmek için çocuk-dostu göstergeler geliştiren ve "ödüller" veren bağımsız bir sistem oluşturulabilir. Böyle bir sistem medyanın ve siyasetin ilgisini çekebilir.

Çocuk Dostu bir Şehir kurmak için çocukların bizzat katılımı olmazsa olmazdır. Çocukların seslerini duyurma hakkı ve karar alma süreçlerinde görüşlerine aynı şekilde önem verilmesi gerekir.

Çocukların nasıl katılacağı ve seslerinin nasıl çıkacağı konusunda tabii ki her zaman dikkatli olmak gerekir. Çocuklarla istişare etmek olabilir ve her hâlükârda bebek ve çok küçük yaşta çocukların hak ve ihtiyaçlarının etkili bir şekilde temsil edilmesi gerekir. Ancak süreç tek başına yeterli değildir ve kendi içinde nihai hedef değildir. Çocuk haklarının hassas bir şekilde uygulamaya geçirilmesi, hayatlarında gerçek, pratik iyileşmelerin sağlanması için bir araçtır.

Çocuk Dostu Şehir Kurmanın Temelleri

Sözleşme'nin dört ana ilkesi Çocuk Dostu bir Şehir için atılması gereken temelleri oluşturmaktadır:

Ayrımcılık Yapmama (2. madde) – Çocuk Dostu bir Şehir, *bütün* çocuklara kucak açan ve hepsini kapsayan bir şehirdir. Dolayısıyla haklarına ulaşamayan, bu konuda ayrımcılık yaşayan çocukları arayıp bulmalı ve onlara özel ilgi göstermelidir. Ayrımcılık, sokakta yaşayan, engelli, azınlık gruplarından veya diğer dışlanmış gruplardan gelen çocukları, çalışan çocukları vs. çok farklı şekillerde etkilemektedir.

Yüksek Yararlar (3. madde) – Çocuk Dostu bir Şehir, "çocukları ilgilendiren bütün eylemlerde" çocukların yüksek çıkarlarının öncelikli gözetilmesini sağlamalıdır. Çocuklara öncelik tanımak, Çocuk Dostu bir Şehrin alamet-i farikasıdır. Yerel yönetimlerin birçok eylemi çocukları doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Dolayısıyla yönetimin bütün kademelerinde mevcut ve yeni geliştirilen çocuklar üzerindeki etkilerinin farkında olmaları ve bu etkilere karşı hassas olması gerekmektedir.

Her çocuğun yaşama ve azami gelişme hakkı (6. Madde): - Çocuk Dostu bir Şehir, çocukluk dönemi ve çocuklar için *şimdi* en iyi koşulları sunarak bütün çocukların yaşama ve gelişme koşullarını en yüksek seviyeye çıkarmaya çalışır. Sözleşme bağlamında "gelişme", çocukların fiziksel, zihinsel, manevi, ahlaki, psikolojik ve sosyal gelişimi anlamına gelir.

Çocukları dinlemek ve görüşlerine saygı göstermek (12. madde) – Çocuk Dostu bir Şehirde, çocuklar görünürdür ve sesleri duyulmaktadır. Yurttaş ve hak sahibi olarak aktif katılımları desteklenmekte, "kendilerini etkileyen bütün konularda" görüşlerini belirtmeleri ve görüşlerinin hükümette, mahallelerinde, okullarında ve aile ortamlarında ciddiye alınması sağlanmaktadır. Çocuk Dostu bir Şehir kurma süreci, çocukları aktif, bilinçli katılımcılar olarak dâhil eder.

Çocuk Dostu Şehirlerin Yapıtaşları

Bu çerçevenin aşağıda ayrıntılı olarak açıklanan dokuz yapı taşı veya bileşeni birbiriyle bağlantılı ve birbirine bağlıdır. Hepsinin amacı çocukların fiili yaşamlarında iyileşme sağlamaktır. İlk yapı taşı konumundaki çocukların aktif katılımın desteklenmesi bütün süreç ve diğer bütün bileşenler için temel teşkil eder.

1. ÇOCUKLARIN KATILIMI

Çocukları ilgilendiren konulara çocukların aktif katılımını sağlama, çocukların görüşlerini dinleyip karar alma süreçlerinde görüşlerini dikkate alma

Çocukları bilgilendirip onları sürece dâhil etmek, görüşlerini ve deneyimlerine saygı duymak, çocukları ortak, birey, hak sahibi, eşit ve aktif yurttaşlar olarak kabul etmek Çocuk Dostu bir Şehir oluşturmanın özünü teşkil.
Elbette, bilgilendirme için devlet yapıları oluşturup çocuklarla toplantı yapmak yeterli değildir. Çocukları dâhil etmek demek, bilginin formu ve yayılımında, müzakere ve istişare yapılarında, toplantıların organizasyonu, zamanı ve gündeminde önemli ve sürekli değişiklikler yapmak anlamına gelir.

Sadece on sene gibi bir sürede, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin neredeyse evrensel olarak kabul edilmesi, birçok ülkede çocuklara karşı yaklaşımda önemli etkiler yarattı. Sözleşme'nin 12. Maddesine göre yasal bir yükümlülük teşkil eden çocukları dinleme görüşlerini ciddiye alma, ilişkileri değiştirmeye ve kurum ve hizmetleri çocuk dostu bir yönde yavaş yavaş dönüştürmeye başlamaktadır.

Şu anda çok sayıda ülke ve şehirde birçok gelişme olması söz konusudur. 12. Maddeyi yansıtan kanunlar, çocuklara karşı geleneksel "büyükler dururken çocuklara söz düşmez" yaklaşımını sarsmakta, ebeveynlere, öğretmenlere, bakıcılara ve diğerlerine çocukları dinleme ve görüşlerine gerektiğince dikkate alma sorumluluğu yüklemektedir. Hükümetler, çocuklarla özel istişareler yapmakta ve bazıları, istişareyi kurumsal işleyişlerine yerleştirme yolunu aramaktadır.

Çocuk Dostu Şehir kurma sürecini yürütmek isteyenler birçok pozitif katılım örneği ve hatta çocuklarla yeni ve yenilikçi katılımcı uygulamalar geliştirmek için daha çok alan bulacaktır.

KONTROL LİSTESİ

,, 12. Maddenin teşkil ettiği ilke yerel yönetimde bütün kademelerde yansıtılmakta mıdır?

,, Çocukların görüşlerine saygı ilkesi kamuoyu özellikle de ebeveynlere yönelik olarak teşvik edilmekte midir?

,, Çocukların görüşlerine saygı ilkesi, çocuklarla ve çocuklar için çalışanların ilk ve hizmet içi eğitimlerine dahil edilmiş midir?

,, Kendilerini ilgilendiren her konuda çocuklar anlamlı bir şekilde ve hiçbir ayrımcılık yapmadan istişare ediliyor mu?

"Uzmanlık" gerektiren konularda "uzman" çocuklarla istişare ediliyor mu ?

(bakım ile ilgili konularda bakım hizmeti sağlanan çocuklar, çocuk adalet konusunda başları dertte olan çocuklar vs.)

- Bebekler ve çok küçük çocukların dikkate alınmasını sağlayacak düzenlemeler var mı?
- Çocukların kendilerini etkileyen herhangi bir idari veya yasal işlemde dinlenme hakları var mı?

2. ÇOCUK DOSTU YASAL ÇERÇEVE

Bütün çocukların haklarını destekleyen ve koruyan yasal mevzuat, düzenleyici çerçeveler ve prosedürler oluşturmak

Yerel makamlar, kontrolleri altında olan yasal çerçevenin her bakımdan çocukların haklarını desteklemesini ve korumasını sağlaması, doğrundan kontrolleri altında olmayan ulusal ve bölgesel yasaların ise bu yönde olmasını güçlü bir şekilde savunmaları gerekir.

Açık, ilkeli, Sözleşme'nin ilke ve hükümlerine dayanmayan bir yasal çerçeve olmaksızın çocuklar için pozitif politika ve uygulamaların gelişmesi olası değildir ya da ancak çok düzensiz ve ayrımcılık temelinde gelişirler. Diğer taraftan güçlü yasal çerçeveler, hakkında bilgi sahibi olunmadığı, farkındalık yaratma ve eğitimlerle gerektiği şekilde uygulanmadığı ve uygun olduğunda yaptırım zorunluluğu getirilmediğinde çocuklar için faydalı olmaz.

Sözleşme'nin yukarıda özetlenen temel prensiplerinin mevzuata yansıtılması gerekir. 12. madde çerçevesinde çocukların kendilerini ilgilendiren her konuda görüşlerine saygı duyulması ve yine ilgili konularda bütün idari ve adli işlemlerde kendilerine söz verilmesi ilkesinin hem mevzuat hem de politika ve uygulama açısından dikkate alınması gerekir.

Mevzuatın çocukların haklarını destekleyecek ve koruyacak şekilde gözden geçirilmesi, hem hükümetin hem de bağımsız ve uzman tarafların katılımını ve incelemesini gerektirmektedir. Bazı konularda çocukların bizzat kendileri uzman konumundadır. Örneğin; aile ortamlarında, okullarında veya mahallelerinde katılım haklarının gözetilip gözetilmediğini kendilerinden başka kim daha iyi anlatabilir?

KONTROL LİSTESİ

- Çocukları ilgilendiren mevzuat ÇHS'ye uygun olmasını sağlayacak şekilde sıkı bir gözden geçirmeye tabii oldu mu?
- Ulusal mevzuatın çocukları nasıl etkilediğine ilişkin yerel yönetim seviyesinde gözden geçirme yapıldı mı?
- Yerel makamlar, kontrolleri altındaki mevzuatı, ÇHS'ye uygun olmasını sağlayacak gözden geçirdi mi?
- Bu gözden geçirmelerde bağımsız bir taraf yer aldı mı ve çocuklarla istişare edilip sürece katılımları sağlandı mı?
- Özellikle ÇHS'nin dört temel ilkesi şehirde çocukları ilgilendiren mevzuata gerektiği şekilde yansıtılmış durumda mı?
  - Hakların bütün çocuklar için hiçbir ayrımcılık

yapılmaksızın tanınması (uygun ayrımcılık karşıtı mevzuat ve dezavantajlı çocuklar için olumlu eylem).

- Çocukları ilgilendiren bütün eylemlerde çocuğun yüksek çıkarlarının öncelikli olarak gözetilmesi
- Yaşama ve azami gelişme hakkı.
- Çocukları etkileyen bütün idari ve adli işlemlerde söz verilmesi de dâhil olmak üzere çocukların görüşlerine saygı

,, Şehir çapında, zor koşullarda bulunan çocuklar da dâhil olmak üzere, çocukların haklarının ihlali durumunda çare aramak için tavsiye, savunu ve eleştiri mekanizmalarına erişimleri olup olmadığına bakıldı mı?

3. ŞEHİR BAZINDA ÇOCUK HAKLARI NA DAİR SÖZLEŞME

Sözleşme'ye dayanan, Çocuk Dostu Şehirler oluşturmaya yönelik ayrıntılı, kapsamlı bir strateji ya da gündem belirlemek

Devletler, 1990 Dünya Çocuk Zirvesi ve 2002 BM Genel Kurulu Çocuk Özel Oturumunda çocuklara yönelik eylem planları geliştirmeye teşvik edilmiştir. Bu eylem planlarını, Sözleşme'ye dayandırmaları talep edilmiştir.

Çocuk Hakları Komitesi, devletleri bütün Sözleşme'yi kapsayan birleşik stratejiler ve gündemler geliştirmeye güçlü bir şekilde teşvik etmektedir.

Yerel Çocuk Hakları Stratejileri uygun bir şekilde bu tür ulusal süreçlerle ilişkilendirilmeli. Yerel stratejiler veya eylem planları, ulusal planlama ve şehir düzeyinde geliştirilen süreçler arasında köprü görevi görebilir. 2002 Çocuk Özel Oturumunun *Çocuklara Uygun bir Dünya* başlıklı Sonuç Belgesi, hükümetlerin, yerel yönetimler ve makamlarla "çocukların kalkınma gündemlerinin merkezinde yer almasını sağlamasına" yardım edecek şekilde ortaklıklar kurmasının önemini, Belge'ye göre, "Belediye başkanları ve yerel kanaat önderleri, çalışmalarını, çocuk dostu toplumlar ve gecekondusuz şehirler gibi sürmekte olan girişimlerin üzerine inşa ederek, çocukların hayatlarında önemli iyileştirmeler sağlayabilirler." (31. madde (iii)).

Şehir düzeyinde çocuklara yönelik bütün hizmetlerde birleşik ve hak temelli bir yaklaşım geliştirilmesini sağlamak Sözleşme ilkelerinin kabul edilmesi ve amaçları ve hedefleri olan birleşik bir Çocuk Hakları Stratejisi geliştirilmesini gerektirmektedir. Devletin farklı katmanları ve organlarında verilen çok sayıda farklı hizmet çocukların hayatlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkilediğinde, koordinasyon kurulması elzemdir.

Koordinasyon ihtiyacı, Strateji geliştirme sürecine hükümet düzeyinde girişilmesi durumunda kendini gösterecektir. Strateji; ancak bundan sonra, koordinasyonun amacı tanımlanarak birleşik bir odak noktasına kavuşabilir (koordinasyona öncülük etmek için araç olarak yerel yönetime yakın özel bir birim ya da koordinasyon mekanizmasına ihtiyaç duyulabilir –4 No'lu bölüme bakınız).

Çocuk Dostu Şehir kurmaya yönelik bir Strateji geliştirirken, çocuklar ve bütün diğer yurttaşların sürece katılımının sağlanması hedeflenmelidir. Yerel düzeyde yürütülen süreçlerin ulusal planlama süreci ile

ilişkilendirilmesi, mahalli yönetim süreçlerine yansıtılması gerekir. Çocuk Hakları Stratejisinin, çocuklar için bazı şeyleri gerçekten değiştirebilecek güçte olması için siyasi açıdan yerel yönetimin en üst kademelerinde sahiplenilmesi ve kararlılık gösterilmesi gerekmektedir.

Politika ve ilke beyanlarının ötesine geçerek, Stratejinin, çocuklara yönelik ekonomik, sosyal, kültürel, sivil ve siyasi haklara ilişkin gerçek ve ulaşılabilir hedefler belirlemesi gerekir. Sadece iyi niyetlerin sıralandığı bir liste olmanın ötesine geçerek, şehirdeki bütün çocuklara yönelik uygulama sürecini belirlemelidir. Stratejinin temel amaçlarından biri Sözleşme'de yer alan ayrımcılık yapmama ilkesinin uygulanmasıdır.

Hazırlandıktan sonra, Stratejinin etkili olması isteniyorsa, belediye, toplum ve mahalle seviyesinde uygulamada görev alan herkes tarafından iyi bilinmesi gerekmektedir. Çocukların ve çocuklarla ve çocuklar için çalışan herkesin erişimine sunulmalı, gereken ve ulaşılabilir dillere çevrilmeli.

Strateji geliştirmek kayda değer çaba gerektirir. Bu çabalar bir defaya mahsus değildir. Stratejide belirtilen hedefler ve önceliklerin güncellenmesi gerekir. Dolayısıyla izleme ve gözden geçirme için gerekli hükümleri içermelidir. İzleme ve gözden geçirme sürecinde, Stratejinin çocukların hayatları üzerindeki etkileri değerlendirilebilmelidir. Bu da yine çocuklarla doğrudan ilişki kurmanın önemini vurgulamaktadır.

KONTROL LİSTESİ

- Ülke çapında, Sözleşme'nin bütünüyle uygulanmasını destekleyen çocuk hakları stratejisi mevcut mu?
- *Çocuklara Uygun Dünya'da* önerildiği üzere devlet, ulusal eylem planı geliştiriyor mu?
- Yerel makamlar, Çocuk Dostu Şehir oluşturma odaklı çocuk hakları stratejisi geliştiriyor mu?
- Strateji hazırlanırken, çocuklar ve gençler, STK'lar ve çocuklarla ve çocuklar için çalışan herkesi sürece dâhil etmek için geniş kapsamlı istişareler yapıldı mı?
- Strateji, Sözleşme'nin tamamını, dolayısıyla çocukların ekonomik, sosyal, kültürel, sivil ve politik haklarını kapsıyor mu?
- Strateji, toplumsal olarak dışlanan veya ötekileştirilen çocuklara özel dikkat çekerek şehirdeki bütün çocukları kapsıyor mu?
- Strateji ve geliştirme sürecine yerel makamlarca öncelik veriliyor mu? Örneğin Belediye ve belediye meclisi tarafından kabul edilip destekleniyor mu?
- Strateji, bütün ulusal çocuk hakları stratejileri ve çocuklara yönelik ulusal planlar da dahil olmak üzere diğer yerel ve ulusal planlama mekanizmaları ile entegre mi?
- Stratejide şehirde yaşayan çocukların hayatlarının her alanı ile ilişkili spesifik özellikler ve zaman sınırlı hedefler var mı?
- Strateji, uygulama için âdem-i merkezi bir süreç ortaya koyuyor mu?
- Strateji ve geliştirme süreci ile ilgili, yerel yönetimin bütün kademelerinde, çocuklar, aileleri, toplumlar ve çocuklarla ve çocuklar için çalışanlar arasında yeterince bilgilendirme yapılıyor mu?

,, Strateji etkili bir şekilde gözden geçiriliyor mu?

4. ÇOCUK HAKLARI BİRİMİ YA DA KOORDİNASYON MEKANİZMASI

Yerel yönetim düzeyinde çocukların bakış açılarını dikkate almayı öncelik haline getiren daimi yapılar oluşturmak.

Yerel yönetim mekanizmaları, ülkeden ülkeye şehirden şehire farklılık göstermektedir. Bütün ortamlarda Çocuk Dostu bir Şehir kurmak, çocukların yönetimin merkezinde fazlasıyla görünür kılınması gerektirmektedir. Bunu başarmanın yollarından biri, yüksek profilli, ilgili oluşumları içeren bir birim veya koordinasyon mekanizması kurmaktır. Çocuk Stratejisinin uygulamasını takip etmesi, etkili koordinasyon, izleme ve değerlendirme yapması için bu oluşuma üst düzey yetki verilmeli ve belediye ve ilgili yönetim mekanizmaları ile doğrudan bağlantı içinde olmalıdır. Böyle bir birim, çocuklarla ilgili diğer devlet organlarının işlevlerini devralmayacaktır. Amacı, devletin her kademesinde çocukların bakış açısının ve çocuklarının bizatihi kendilerinin gerektiğince önceliklendirilmesini sağlamaktır. Sözleşme'ye dayanan birleşik ve üzerinde anlaşmaya varılan amaçlar olmaması durumunda, yukarıda ana hatları ile bahsedilen çocuk hakları stratejisinin amacı ve çocukların hayatlarını önemli ölçüde etkileyen birçok oluşum arasında etkili koordinasyon oluşturma amacı eksik kalacaktır.

Ayrıca çok sayıda merkezi oluşum arasındaki yapıların, toplum ve mahalle düzeyindeki yönetim mekanizmaları arasında da koordinasyon oluşturma ihtiyacı baş gösterecektir.

Çok sıklıkla, çocukların çıkarları devlet kurum/kuruluşları arasında kaybolmakta, zorlu problemlerin çok azı, sadece tek bir devlet kurum/kuruluşunun çabasıyla çözülebilmektedir.

Ayrıca devletin bütün kademelerinde çocuk bakış açısı geliştirmek/sağlamakla sorumlu irtibat kişileri ve ana yetkililer belirlemek de önemli olacaktır. Bu, farklı devlet kademeleri arasındaki iç koordinasyon hem de çocuklar be hakları ile ilgili kimin sorumlu olduğunu bilmek isteyen dışarıdan gelenler için de gereklidir.

Yerel yönetimler düzeyinde çocuklara odaklanılırken, çocuklar ve gençlerin kendisiyle işbirliği içinde çalışma konusunda yenilikçi yöntemler ve uzmanlık geliştirilmeli, 12. Madde kendi yapısı içerisinde ve günlük etkinliklerinde hayata geçirilmelidir.

KONTROL LİSTESİ

,, Yerel yönetim kapsamında, aşağıdakilerden sorumlu belirli bir bölüm, birim veya koordinasyon mekanizması mevcut mudur?

- Çocuk Dostu Şehirler için çalışan birim, bölüm ?
- Çocukları ilgilendiren politikaların koordinasyonunu sağlayan birim, bölüm?
- Çocuk Stratejisi hazırlayan ve bu stratejiyi takip eden birim, bölüm?

Çocuklarla doğrudan ilişki kuruyor ve kendi ve şehir genelindeki yönetim mekanizmalarında çocukların görüşlerine saygı duyulması sağlanıyor mu?

5. ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çocuklarla ilgili yasa, politika ve uygulamaların etkilerini uygulama öncesinde, sırasında ve sonrasında ölçen sistematik bir süreç oluşturmak.

Sözleşme uyarınca, hükümetler, yerel yönetimler de dâhil olmak üzere, bütün kademelerde, çocukları ilgilendiren bütün eylemlerde çocukların yüksek çıkarlarının öncelikli olarak gözetilmesini sağlamak zorundadır.

Hiçbir hükümet, ilgili kanun, politika ve uygulamaların çocuklar üzerindeki etkilerini ölçecek iyi tasarlanmış bir süreç olmadan bu ilkenin gözetilip gözetilmediğinden haberdar olamaz.

Çocuk Hakları Komitesi, çocuklar üzerindeki etkilerin değerlendirilmesi kavramını ulusal seviyede desteklemektedir. Kavramla ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde çok tartışma olmuş; ancak çok az sayıda hükümet süreci uygulamaya koymuştur. Elbette bu kolay bir süreç değildir. Ayrım yapmadan, dışlanan çocuklara özel ihtimam göstererek sürecin, yasaların ve kanunların bütün çocuklar üzerindeki etkilerinin değerlendirmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Bazı kanunlar ve politikalar sadece veya büyük ölçüde belli grup veya yaştan çocukları etkiler. Kanunlar ve politikalar, uygulamaya koyulmadan önce olası etkileri dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

Bu değerlendirme, karar alma süreçlerinde etki oluşturabilmek için politika oluşturma sürecinde mümkün olduğunca erken dönemde yapılmalıdır.

Olası modeller açısından, yerel yönetim ve hükûmet düzeyinde, çok sayıda iyi işleyen çevresel etki değerlendirme ve toplumsal cinsiyet etki değerlendirme sistemleri mevcuttur.

Yeni politikalar veya kanunlar uygulamaya koyulduktan sonra, bunların çocuklar üzerindeki etkilerini ölçmek için devamlı değerlendirmeler yapılmalıdır. Yerel yönetimlerin bu süreçleri politika geliştirme süreçlerine dâhil etmesi gerekirken, STK'lar ve mevcut olan yerlerde çocuklara yönelik bağımsız insan hakları kuruluşları tarafından çocuklar üzerindeki etkilerin bağımsız olarak değerlendirilmesi de önemlidir (aşağıda 9'a bakınız).

Yasal güçlerle tanımlanması gereken bu yenilikçi oluşumlar, çocuklar için etkin gözlemci ve savunucular olarak hareket edebilmeleri için güçlendirilmeleri gerekir. Çocukların, etki değerlendirme süreçlerine doğrudan katılımları esastır; zira kanun veya politikaların hayatları üzerindeki etkileri onlardan daha iyi tarif edebilecek kimse yoktur.

KONTROL LİSTESİ

- Yeni kanun, politika veya uygulama önerilerinde, bunların genel olarak çocuklar özel olarak bazı gruplardan çocukların hayatları üzerinde yol açacağı etkileri değerlendirilmesini sağlayan bir süreç var mı?
- Çocuklar üzerindeki etkiler, karar alma süreçlerini etkileyebilecek kadar erken aşamalarda değerlendirilebiliyor mu?
- Yerel yönetimlerin farklı boyutlarının çocuklar üzerindeki etkileri düzenli olarak değerlendiriliyor mu?

,, Söz konusu değerlendirme süreçleri, dezavantajlı ve dışlanmış çocuklarda dâhil edilmek üzere bütün çocukların durumunu dikkate alıyor mu?

,, Çocuklar süreçlere dâhil ediliyor mu?
,, Çocuklar üzerindeki etkileri değerlendirmeye yönelik artı bağımsız süreçler var mı?

6. ÇOCUK BÜTÇESİ:

Çocuklar için yeterli bütçe ayrılması ve bütçe analizi yapılması

Oluşturulan bütçeler çocukların hayatlarını etkiler, dolayısıyla bütçe analizi, çocuklar üzerindeki etkileri değerlendirmek üzere yapılan çalışmaların önemli boyutlarından birini oluşturmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi, devletlerin, çocukların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını "mevcut kaynakları azami seviyede" kullanarak uygulamasını şart koşmaktadır. Hiçbir devlet veya şehir, bütçe harcamalarının çocuklar üzerindeki etkilerini incelemeye yönelik bir çerçeve de dâhil olmak üzere ayrıntılı ve eksiksiz bir bütçe analizi yapmadan bu yükümlülüğü ne kadar yerine getirip getirmediğini bilemez.

Diğer bütün Çocuk Dostu yapıtaşlarında olduğu gibi, burada da başlıca amaç çocukların diğer hükümet faaliyetlerinde olduğu gibi bütçede de görünür olmasını sağlamaktır. Bu görünürlük olmadan, çocukların hakkı olan payı almaları uzak bir ihtimal gibi görünmektedir.

Yerel yönetimler; tıpkı çocuklarla ilgili ulusal mevzuat konusunda olduğu gibi, yerel bütçe konusunda da çocukları savunmalı, çocuklarının, özellikle dezavantajlı olanların, kaynaklardan mevcut, aslında "maksimum" paylarını almalarını sağlamalıdır. Eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerin finansmanının yerelden ziyade ulusal düzeyde belirlenmesi durumunda,

Yerel yönetimin kaynak dağıtımının adil olup olmadığını değerlendirip, eşitsizlikleri veya ayrımcılıkları gidermek için ne yapabileceği ile ilgili düşünmesi gerekir.

Bütçeleme süreci, açıkça yürütülmeli ve çocukların ve diğer bütün yurttaşların erişimine açılmalıdır. Süreçte çocuklar ve gençlere danışılmalıdır.

KONTROL LİSTESİ

- Yerel yönetim, şehirde yaşayan çocukların, dağıtımının ulusal ölçekte yapıldığı hizmetlerde kaynaklardan adil pay alıp almadığını belirleyebiliyor mu?
- Çocuklara ayrılan oranı açığa çıkarmak için şehrin genel bütçesi bileşenleri ile birlikte yeterli ve ayrıntılı bir şekilde inceleniyor mu?
- Şehir bütçeleme süreci yeterince şeffaf mı ve süreçte çocuklarla istişare ediliyor mu?
- Yerel yönetimin bütün kademelerinde çocuklara tahsis edilen kaynakları göstermek amacıyla Çocuk Bütçesi hazırlanıp yayılıyor mu?

7. ŞEHİRDEKİ ÇOCUKLARIN DURUMU İLE İLGİLİ DÜZENLİ RAPOR

Çocukların ve haklarının durumunu yakından izleyip konu ile ilgili yeterli veri toplamak.

Çocuk Dostu Şehirler, çocuklarının durumunu devamlı kontrol edeceklerdir. Yeni doğandan 18 yaşına kadar bütün çocuklar ile ilgili sistematik olarak bir dizi istatistik ve bilgi toplamak çocuk merkezli bir politika geliştirme sürecinin temelidir.

İstatistik ve bilgileri belli parametrelere göre ayrıştırmak, olası bütün ayrımcılıkları, örneğin kız çocuk veya erkek çocuklara, azınlık gruplarına, engelli çocuklarına veya diğer gruplardan çocuklara yönelik ayrımcılık pratiklerini ortaya çıkarmak açısından önemlidir.

Çocuk Hakları Komitesi, ayrıştırılmış veri toplama Sözleşme'nin uygulanması için çok önemli bir genel tedbir olarak belirlemiştir. Devlet organları veya ulusal istatistik ve araştırma bürolarının, ülke çapında "çocukların durumu" ile ilgili rapor hazırlanmasında yer alması umulmaktadır. Şehir düzeyinde yürütülen süreçler de bununla ilişkilendirilebilir; ancak şehir düzeyinde çocukların, özellikle de ayrımcılığa maruz kalan çocukların hayat gerçekliklerine daha yakından ve derinlemesine bakmak mümkün olabilir. Rapor hazırlanırken, sadece mevcut bilgilerin toplanması değil, şehirde delile dayalı politikalar yapılmasını engelleyen mevcut bilgilerdeki boşlukların da açık bir şekilde ortaya koyulması önemlidir.

Eğer "Şehirdeki Çocukların Durumu" ile ilgili rapor, çocukların sivil ve politik haklarına ne kadar saygı gösterildiğini de değerlendirecekse, çocuklara konunun uzmanları olarak yaklaşıp onların doğru değerlendirmeye katkıda bulanabilecek pozisyonda olduklarının kabul edilmesi gerekir. Çocukların araştırmaların hem özneleri hem de nesneleri olarak dâhil edilme seçeneği üzerinde durulmalıdır. Çocuklar değerlendirme yapma, ihtiyaçları belirleme, çözüm önerme ve rapor hazırlama süreçlerine dâhil edilmelidir.

Toplanan istatistik ve veriler, daha sonra analiz edilip kağıda dökülecek, rapor yayınlanıp dağıtılacak ve Çocuk Dostu Şehrin yapıtaşı olarak kullanılacaktır. Rapor, sadece başlıca politika yapıcılara ve toplumun kanaat önderlerine değil, ayrıca halka ve çocuklara da gerçek anlamda erişilebilir olacak şekilde hazırlanmalı ve yayınlanmalıdır.

Mevcut olduğu yerde, Internet kullanımı değerlidir. Raporun sonuçları ile ilgili siyasiler ve uzmanlar arasında resmi ve düzenli tartışmalar düzenlemelidir.

KONTROL LİSTESİ

,, Çocuk Dostu Şehir kurma yolunda kaydedilen ilerlemeyi değerlendirmek için şehirde yaşayan çocuklarla ilgili yeterli istatistiki ve diğer bilgi toplandı mı?

,, "Şehirde Çocukların Durumu" ile ilgili rapor var mı?

,, Varsa,

- Yeni doğandan 18 yaşına kadar bütün çocukların hayatını belgeliyor mu?
- Belli gruplara yönelik ayrımcılığı değerlendirmek için farklı parametrelere göre ayrıştırılmış bilgi içeriyor mu?
- Rapor,
  –temel politika yapıcılar,
  – Çocuklar ve çocuklarla ve çocuklar için çalışanların erişebileceği şekilde yayınlanıp dağıtıldı mı?
- Rapor, mevcut istatistikler ve bilgilerdeki boşlukları belgeliyor mu?
- Rapor, politika geliştirme ile ilgili bilgi vermek etkili bir şekilde kullanılıyor mu?

8. ÇOCUKLARIN HAKLARINI BİLİNİR KILMAK

Yetişkinler ve çocuklar arasında çocuk hakları ile ilgili farkındalık oluşturmak

Çocuk hakları da dâhil olmak üzere, insan haklarının, yararlı olabilmesi için bilinir olması gerekir. Çocuk Dostu bir Şehirde de, çocukların, hak sahipleri olarak eşit statüleri, çocuklarla beraber ve çocuklar için çalışan herkes tarafından desteklenecektir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, devletlere, Sözleşme'nin ilke ve hükümlerinin "uygun ve aktif yöntemleri kullanarak, hem yetişkinler hem de çocuklar tarafından geniş bir şekilde bilinir kılınması" yükümlülüğünü vermiştir.

Sözleşme'nin eğitimin amaçları ile ilgili 29. Maddesi'ne göre, eğitim, başka şeyler yanında, "insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının geliştirilmesini" hedeflemelidir. Eğer bir devlet veya şehir insan hakları kültürü oluşturmaya çabalıyorsa, bu süreçte çocuklara özel olarak ağırlık vermesi yerinde olacaktır. Okul müfredatlarında insan haklarına yer vermek ve Sözleşme ile ilgili eğitim vermek önemli bir başlangıç sayılır. Ders içeriklerinin yanı sıra, okulların değerler sistemi ve organizasyonları da Sözleşme ilke ve hükümlerini yansıtmalıdır.

Bu sürecin bir parçası olarak, çocuk hakları ile ilgili farkındalık ve anlayış oluşturup haklara saygı duyulmasını sağlamak için siyasiler ve devlet yetkilileri de dâhil olmak üzere çocuklarla ve çocuklar için çalışan herkes, başlangıç eğitimi ve hizmet-içi eğitim almalıdır.

Yerel yönetimlerin, çocuk hakları ile ilgili, çocuklar, aileleri ve diğerleri arasında bilgilendirme yapmamanın en etkili yollarını tespit etmek için bizatihi, çocuklardan tavsiye alması gerekecektir. Bilgi ve iletişimde alanında önemli bir rol oynadıkları için STK'lar, gençlik grupları ve medya ile ortaklıklar kurmaları gerekecektir.

Çocukların haklarının bilinmesinin ve bu haklara saygı gösterilmesinin sağlanması sonu olmayan, hayat boyu devam edecek bir görevdir.

KONTROL LİSTESİ

,, Şehirde, çocuklar ve yetişkinler arasında çocuk haklarının bilinir kılınması ve bu haklara saygı gösterilmesini sağlamaya yönelik bir strateji belirlendi mi?

,, Şehrin kanaat önderleri, siyasileri ve kilit yetkilileri, çocukların insan hakları ile ilgili eğitim aldı mı?

,, İnsan hakları ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme eğitimi okul müfredatlarına her seviyede entegre edildi mi?

,, Çocuklarla ve çocuklar için çalışan herkese yönelik geliştirilen başlangıç eğitimleri ve hizmet-içi eğitimlerde çocukların insan haklarının desteklenmesi ve bu haklara saygı duyulması konuları dâhil edildi mi?

,, Yetişkinler ve çocuklar arasında çocuk hakları ile ilgili bilgilenme durumuna ilişkin düzenli değerlendirmeler yapılıyor mu?

9. ÇOCUKLAR İÇİN BAĞIMSIZ SAVUNU

Çocukların haklarını garanti altına almak için sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi ve çocuk ombudsmanı veya çocuk hakları komiseri gibi bağımsız insan hakları örgütlerinin kurulması

Çocuk Dostu bir Şehir kurmaya kararlı bir yerel yönetimin, çocuklara nasıl yaklaştığını/davrandığının hesabını verecek cesareti olacaktır.

Birçok ülkede sivil toplum örgütleri çocukların hayatlarının iyileştirilmesinde önemli roller oynamıştır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin kabul edilmesinden bu yana, çocuk haklarını izlemek, desteklemek ve korumak için birçok STK kurulmuştur.

Birçok ülkede, çocuk odaklı STK'lar, Sözleşme'nin, bütünüyle hayata geçirilmesi için destek vermek amacıyla bir araya gelip ittifaklar veya koalisyonlar oluşturmuşlardır.
Sivil toplum kuruluşu kavramı altında birçok farklı gruptan söz edilebilir. Bunlar arasında açık bir şekilde insan haklarını geliştirmeye yönelik çalışanlar, geleneksel çocuk koruma sistemleri, profesyonel kuruluşlar, sendikalar, kilise ve inanç grupları sayılabilir. Giderek daha çok sayıda çocuğun ve gencin liderlik ettiği ve insan hakları öz-savunusunu geliştiren oluşumlar ortaya çıkıyor. Çocukların, yetişkinlerin sürekli ancak kontrol gücü olmayan desteklerine ihtiyaçları var.

STK'lar, Çocuk Dostu Şehirler oluşturma süreçlerinin ortakları olarak yerel yönetimlerle kuracakları resmi ve sözü geçen ilişkiler temelinde giderek daha etkili roller oynayacaklarıdır.

Uluslararası düzeyde, BM sistemi, ulusal düzeyde çocuk haklarını izlemek, desteklemek ve korumak için insan hakları örgütleri kurmanın öneminin altını çizmiştir. Çocuk Hakları Komitesi, çocuklar için bağımsız insan hakları kuruluşlarını desteklemiştir.
Şu an birçok ülkede, çocuk ombudsmanları veya çocuk hakları komiserleri bulunmaktadır veya mevcut ulusal insan hakları kuruluşları kapsamında çocuklar ayrı bir odak noktası olarak ele alınmaktadır. Birkaç ülkede, bu tür kurumlar bölge veya şehir düzeyinde mevcuttur. Bu kurumların, çocukların yaşadığı yerlerin gerçekten erişebileceği konumlarda olması elzemdir.

Bu kurumların etkili olabilmesi, çocuklara için güçlü bir gözlemci veya savunucu olarak bağımsız bir şekilde hareket edebilmesinde yatmaktadır. Uygun yasal yetki ve sorumlulukları olan ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile ilişkilendirilen bu kurumlar, yasal zeminin sunduğu artı güçle, STK'ların bütünler hale gelmektedir. Yerel yönetimin yasal olarak çocuk ombudsmanlığı kurma yetkisi olmayabilir, ancak hükümete kurulması yönünde lobi faaliyeti yapabilir.

KONTROL LİSTESİ

,, Yerel yönetim, geniş kapsamlı ve uygun bir dizi sivil toplum kuruluşu ile ortaklık kurdu mu?

,, STK'lara, karar alma süreçlerine etki etmek için gerektiği kadar kontrol gücü olmayan destek ve erişim sağlandı mı?

,, Çocuklar ve gençlerin öncülük ettiği sivil toplum kuruluşları teşvik ediliyor ve destekleniyor mu?

,, Şehirde, çocuklar için, çocuk ombudsmanı veya çocuk hakları komiseri gibi bağımsız bir insan hakları örgütü kuruldu mu ve ya kurulması için lobi yapıldı mı?

Çocuk Dostu bir Dünyada Çocuk Dostu Şehirler

Çocuk Dostu bir Şehir, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi bütünüyle hayata geçirmeyi amaçlayan iyi bir yerel yönetişim sistemidir. Büyük şehirler, orta ölçekli kasabalar ve kırsal kesimlerdekiler de dâhil olmak üzere küçük toplumlar, yönetimlerinin çocuklara öncelik vermesini ve çocukları karar alma süreçlerine dâhil etmesini sağlamaya çağrılmaktadır.

Çocuk Dostu Şehirler Çerçevesi, yerel ihtiyaçlara, isteklere ve uygulamalara göre şekillendirilecek geniş kapsamlı bir yaklaşım sunar. Çerçeveyi kabul etmek ilgili bütün paydaşları, diğer bir deyişle yerel makamları, sivil toplumu, uzmanları, toplumları ve özellikle çocukları dâhil eden katılımcı bir süreçtir.

Çocuk Dostu Şehirler, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'yi ülke çapında hayata geçirmek için geliştirilen süreçleri, çocukların yaşadığı ve hayatlarını ilgilendiren kararlara somut olarak etki etme fırsatına sahip olduğu yerel süreçlere evirmek anlamına gelmektedir. Yukarıda belirtilen dokuz "yapı taşı" Çocuk Dostu Şehirlerin temelini oluşturmaktadır.

Çocuk Dostu Şehirler dünyanın dört bir yanında gelişmektedir. Toplumların, çocukların ve hükümetlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'yi günlük bir pratiğe çevirmek için ortaya koydukları yaratıcılık ve kararlılığı göstermektedir.

Credits : Layout by Bernard&Co. Front cover from an original by ALTAN
Printed by ABC Tipografia, Sesto Fiorentino (FI), Italy
August 2004